

ERON JÄLKEINEN YHTEISTYÖVANHEMMUUS

Perhesysteeminen näkökulma eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen
ja sen suhteutumiseen lapsen erosopeutumiseen

Jemina Paavola
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Jemina Paavola	
Työn nimi Eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus - perhesysteeminen näkökulma eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuteen ja sen suhteutumiseen lapsen erosopeutumiseen	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 32
Tiivistelmä <p>Tämä kandidaatintutkielma tarkastelee eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muodossa, myös integroivan ja systemaattisen katsaustavan elementtejä sovellettuna. Tarkempana tutkimustehtävänä on selvittää, mitä eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus on ja miten se suhteutuu lapsen erosopeutumiseen. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden muotoja. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä hyödynnetään perhesysteemisen teorian antia erityisesti Murray Bowenin ja Salvador Minuchinin näkemysten pohjalta. Perhesysteemisessä ajattelussa perhe nähdään vuorovaikutukseen perustuvana, elävänä ja kompleksisena kokonaisuutena.</p> <p>Tutkielmassa hahmotetaan yhteistyövanhemmuuden käsitteen määritelmän koostuvan suhteeseen osallistuvien vanhempien tavoista suhtautua toisiinsa ja kommunikoida toistensa kanssa vanhempana. Yhteistyövanhemmuuden käsite on monimuotoinen, ja sovellettavissa erilaisiin perherakenteisiin, myös eroperheisiin. Tulokset osoittavat toimivan eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden olevan tärkeä ja tavoiteltava tekijä lapsen erosopeutumisen kannalta. Mikäli kuitenkin vanhemmat tuovat keskinäiset ristiriitansa yhteistyövanhemmuussuhteen alueelle jatkuvia konflikteja aiheuttaen, voi suhteen laatua olla tarpeen arvioida uudelleen lapsen etua ajatellen. Eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus on moniulotteinen kokonaisuus, ja eroperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten on tärkeä ymmärtää siihen vaikuttavia taustoja ja perheenjäsenten yksilöllisiä tekijöitä. Perhesysteeminen teoria tarjoaa oman näkökulmansa perhejärjestelmän muutoksiin sekä siihen, miten vanhempien väliset ristiriidat vaikuttavat systeemin kautta lapseen. Tutkielmassa kuitenkin hahmotetaan yhteistyövanhemmuuden käsitteen laajan sovellettavuuden olevan ristiriidassa perhesysteemisen teorian perhekäsityksen sisältävän ydinperheoletuksen kanssa. Teoria ei yllä sellaisenaan ottamaan huomioon jakautuneita perhejärjestelmiä, mikä on haasteellista myös jatkotutkimuksen kannalta.</p>	
Avainsanat eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus, yhteistyövanhemmuus, eroperhe, perhesysteemi, lapsen erosopeutuminen	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja Kaisa Haapakoski	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TOOREETTINEN VIITEKEHYS JA KÄSITTEELLINEN TAUSTOITUS.....	4
2.1 Perhe systeeminä.....	4
2.2 Eroperhe yhteistyövanhemmuuden raamina.....	8
2.3 Lapsen eron jälkeinen sopeutuminen.....	10
3 TIEDONHAUN KUVAUS JA TUTKIELMAN TOTEUTUS.....	13
4 YHTEISTYÖVANHEMMUUS KÄSITTEENÄ.....	15
5 ERON JÄLKEINEN YHTEISTYÖVANHEMMUUS.....	18
5.1 Eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden muodot.....	18
5.2 Eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus ja lapsen sopeutuminen.....	20
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	24
7 POHDINTA.....	28
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Vanhempien parisuhteen päättyminen on suuri haaste lapsen elämässä, vaikka monissa tapauksissa se on koko perheen hyvinvoinnin kannalta paras vaihtoehto. Etenkin eron aikana ja sen lähellä vanhemmilla on haastava tehtävä vastata lapsen hoivan ja huomion tarpeisiin samalla, kun omat voimavarat ovat vähissä. Kuormituksestaan huolimatta ero ei itsessään ole lapsen hyvinvoinnin kannalta ratkaiseva asia, vaan lapsen kehityksen kannalta ratkaisevinta on lasten ja vanhempien suhde ennen eroa, sen aikaan ja sen jälkeen. Jos vanhemmat pystyvät pitämään keskinäiset ristiriitansa sivussa ja elämään eron jälkeistä elämää vanhemmuudesta huolehtien, lapset toipuvat erosta ajan kuluessa. (Poiijula, 2016, 178.)

Suomessa vuonna 2020 eroon päätyi 13 478 avioliittoa (Tilastokeskus, 2021). Vaikka vanhempien välinen parisuhde päättyy, vanhemmuus jatkuu. Tarkastelen tutkielmassani eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta. Yhteistyövanhemmuuden käsitteellä viitataan tapoihin, joilla yhteisen kasvatustuun omaavat vanhemmat suhtautuvat toisiinsa vanhemman roolissa (Feinberg, 2003). Käsitettä on kuitenkin määritelty useilla eri tavoilla, eikä se ole vielä täysin juurtunut varsinkaan suomalaiseen tutkimukseen. Toimivalla eron jälkeisellä yhteistyövanhemmuudella on havaittu olevan positiivinen yhteys lapsen eron jälkeiseen sopeutumiseen (esim. Lamela ym., 2015; Jiménez-García ym., 2019). Toiset tutkijat eivät puolestaan ole löytäneet vahvoja yhteyksiä yhteistyövanhemmuuden ja lapsen paremman erosopeutumisen välillä (esim. Amato ym., 2011; Beckmeyer ym., 2014; Nielsen, 2017), mistä johtuen on myös ehdotettu yhteistyövanhemmuuteen keskittymisen sijaan vaihtoehtoisia tapoja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Jokseenkin ristiriitaisten ja mielipiteitä jakavien tutkimustulosten vuoksi on tämän tutkielman tutkimuskysymyksen tavoitteena selvittää, mitä eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus on ja miten se suhteutuu lapsen erosopeutumiseen.

Pääkysymyksen lisäksi syvennän tarkasteluani selvittämällä, mitä eron jälkeisiä yhteistyövanhemmuuden muotoja on tunnistettu. Koska yhteistyö vanhempien välillä on vuorovaikutukseen perustuvaa toimintaa, tulen tarkastelemaan aihetta perhesysteemisen teorian valossa, soveltaen etenkin Murray Bowenin (1988) sekä Salvador Minuchinin (1974) näkemyksiä perheen ulottuvuuksista ja muutoksista. Perhesysteeminen teoria näkee perheen moniulotteisena järjestelmänä, jossa yksilö on osallisena ylläpitämässä sen toimintaa. Systemin toimintaan vaikuttaa se, miten perheenjäsenet toimivat ja vuorovaikuttavat keskenään. (Minuchin S., 1974; Minuchin, P., 1985.) Teoria tuo oman näkökulmansa siihen, miten vanhempien välinen vuorovaikutus kytkeytyy perhesysteemiin ja sitä kautta lapseen. Perhesysteeminen teoria korostaakin perhetason prosessien vaikutusta lapsen kehitykseen (Marsanić & Kusmić, 2013, 1379).

Kiinnostukseni aihetta kohtaan heräsi sosiaalityön harjoittelussa perheneuvolassa, jossa erovanhemmuus on näkyvä ilmiö ja eroauttaminen tärkeä osa asiakastyötä. Aiheen tutkiminen on relevanttia sosiaalityön näkökulmasta, jotta eroperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat ylipäättään tunnistaa yhteistyövanhemmuutta ja mahdollisesti tukea perheitä sen rakentamisessa. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen näkökulmasta tarvitaan tietoa muuttuvista perhetilanteista ja -järjestelmistä avioerojen yleisyyden ja perhemuotojen moninaistumisen vuoksi. Se, miten vanhemmat hoitavat asiat eron jälkeen, on sidoksissa lapsen oikeuksiin molempiin vanhempiinsa myös eron jälkeen. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain (1983/361) 2 § (2019/190) 1 momentin mukaan lapsella on oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Lapsen kummankin vanhemman on omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen, ja vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle (HTL, 1983/361 2 §, 2019/190, 2 momentti). Lasten kanssa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten tehtävä on edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Tutkielma perustuu kirjallisuuskatsaukseen. Aloitan aiheen käsittelyn aihepiirin taustoituksella avaamalla perhesysteemistä teoriaa sekä tutkielman kannalta keskeisiä käsitteitä. Keskeisiä käsitteitä ovat perhesysteemi, eroperhe, lapsen sopeutuminen ja yhteistyövanhemmuus. Seuraavaksi tarkastelen tutkimuskirjallisuuden valossa sitä, miten yhteistyövanhemmuuden käsitettä ymmärretään ja määritellään, mitä eron jälkeisiä yhteistyövanhemmuuden muotoja on tunnistettu ja miten sen on havaittu suhteutuvan lapsen erosopeutumiseen. Tämän tulososuuden jälkeen teen yhteenvedon tutkimuskysymyksen kannalta tärkeimmistä tuloksista ja perhesysteemitieteellisistä käsityksistä, sekä pohdin kriittisesti tutkielmani rajoitteita ja heränneitä jatkokysymyksiä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KÄSITTEELLINEN TAUSTOITUS

2.1 Perhe systeeminä

Perhesysteemisen teorian merkittävimpanä edistäjänä voidaan pitää Murray Bowenia, joka kehitti 1950–1960 luvuilla eri tasoja integroivan kokonaisuuden perheen dynamiikasta ja perheenjäsenten vuorovaikutussuhteista. Perhesysteemisen näkökulman kehittyminen on tuonut tarkasteluun uuden joukon tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisen fyysiseen terveyteen, emotionaaliseen pahoinvointiin ja sosiaalisen käyttäytymisen ongelmiin. Lisäksi teoria korostaa, että näiden tekijöiden suhdetta voi ymmärtää myös systeemisen ajattelun kautta. (Kerr & Bowen, 1988, viii-ix.) Perhesysteemisen teorian tutkimukset pitävät koko perheen kattavaa näkökulmaa edellytyksenä lapsen kehityksen ymmärtämiselle (Cox & Paley, 2003, 193). Historiallisesti katsottuna systeemisellä ajattelulla on ollut enemmän vaikutusta psykoterapiaan kuin esimerkiksi perhetutkimukseen, mutta viimeisimpinä vuosikymmeninä systeemiset periaatteet ovat nousseet enemmän esiin vanhempien välisten ristiriitojen tutkimuksessa (Grych ym., 2012, 235).

Perhesysteeminen teoria perustuu luonnontieteelliseen ajatukseen, jonka mukaan ihminen on evoluution tuotos (Kerr & Bowen, 1988, 3). Bowen ja hänen ryhmänsä ajatteli, että perhe voitaisiin nähdä emotionaalisenä yksikkönä, jonka jäsenet toimivat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa. Tässä emotionaalisessa yksikössä ihmisen toiminta heijastelee ympärillä tapahtuvaa. (Kerr & Bowen, 1988, 7–9.) Lisäksi Bowen ajatteli, että nämä emotionaaliset aspektit ovat juurtuneet jo ihmisen geenejäkin alkeellisemmalla tasolla. Perhe toimii ikään kuin emotionaalisten ärsykkeiden pelikenttänä, jonka olemassaolo on perhesuhteiden prosessien tuotosta. Tämän emotionaalisen prosessin intensiteetti vaihtelee perheittäin ja on seurausta siitä, kun perheenjäsenet omaksuvat erilaisia asemia ja toimintapositioneja perhesysteemissä. Ihmisen toimintapositioneilla on merkittävä vaikutus tämän uskomuksiin, arvoihin, asenteisiin, tunteisiin ja käyttäytymiseen. (Kerr & Bowen, 1988, 48–55.) Vaikka

biologia ja evoluutioteoreettinen näkemys on perhesysteemisen teorian lähtökohtana, käsittelen tässä tutkielmassa enemmän jo olemassa olevan perhesysteemin dynamiikkaa ja muutoksia vuorovaikutussuhteissa.

Perhesysteemisen teorian mukaan perhesuhteisiin osallistutaan sekä yksilökäyttäytymisen että keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. Näin ollen se, miten ihmiset tuntevat, ajattelevat, sanovat ja tekevät on sekä itsestä ohjautuvaa toimintaa, että reaktiota muiden jäsenten ohjaukselle. Kaikkien näiden tekijöiden keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, miten tasapainoinen, yhtenäinen ja yhteistyökykyinen ryhmä on. Yksilön kyky seurata omia toimintamallejaan sekä aste, jolla yksilöt ovat orientoituneita seuraamaan muun ryhmän toimintamalleja vaikuttavat siihen, miten läheisesti yksilöt ovat mukana ryhmässä. (Kerr & Bowen, 1988, 59–61, 64–65.)

Perhesysteemisessä teoriassa suhdeprosessit kietoutuvat toisiinsa kolmioiden avulla, josta Bowen käyttää termiä ”triangularization”. Sen puitteissa tarkastellaan sitä, miten kahden ihmisen välinen suhde vaikuttaa kolmion kolmanteen osapuoleen – tyypillisesti lapseen. Kolmio kuvastaa kolmen hengen systeemin dynaamista tasapainoa, jota arvioidaan ahdistuksen määrällä: kun ahdistus on alhaista, on kahden ihmisen välinen suhde rauhallinen ja mukava. Jos ahdistus lisääntyy, myös kolmas henkilö joutuu osaksi kahden henkilön väliseen kireyteen. (Kerr & Bowen, 1988, 134–135.) Jos kuitenkin lapsen eriytymisen aste on korkea eli hänellä on kykyjä seurata omia toimintamallejaan, on hän emotionaalisen autonomiansa vuoksi vähemmän altis perheen ahdistuksen vaikutukselle (Kerr & Bowen, 1988, 116).

Uhat, joita ihmiset kokevat suhteissa liittyvät perhesysteemisessä teoriassa joko läheisyyden tai erillisyyden puutteeseen. Riittävän tilan tai erillisyyden puute saattaa laukaista tunteen kontrolloituna tai tukahdutettuna olemisesta. Riittävän läheisyyden puute saattaa puolestaan laukaista tunteen erillään olemisesta, torjuttuna, vailla tukea ja rakkautta. (Kerr & Bowen, 1988, 72.) Jos emotionaalinen systeemi häiriintyy yksilö-

tai vuorovaikutustasolla, voi tämä kehittää kliinisiä oireita. Nämä oireet voivat olla akuutteja tai pitkäkestoisia. Häiriö voi joko aiheutua systeemin muiden jäsenien painostuksesta ajatella tai toimia tietyllä tavalla tai vuorovaikutuksen puutteesta, joka voi olla seurausta tärkeän suhteen puuttumisesta esimerkiksi eron myötä. (Kerr & Bowen, 1988, 256.) Oireiden lopulliseen kehittymiseen vaikuttaa kuitenkin taas se, kuinka eriytynyt yksilö on systeemistä ja kuinka suuri ahdistuksen taso on. Eriytymisen käsite kuvaa sitä astetta, miten henkilö sopeutuu tunneympäristön häiriöön. Ahdistuksen määrä puolestaan määrittää häiriön asteen. (Kerr & Bowen, 1988, 263.)

Perhesysteemi ei ole vain yksi kokonaisuus, vaan se koostuu erilaisista ja pienemmistä subsystemeista, jotka ovat jo järjestelmiä itsessään. Nämä subsystemit voivat edustaa esimerkiksi vanhemmuutta, sisaruutta tai aviollista suhdetta. (Cox & Paley, 1997.) Salvador Minuchin (1974) on tarkastellut perhesysteemiä tarkemmin pienempien subsystemien näkökulmasta. Näiden subsystemien avulla perhe erilaistuu ja toteuttaa tehtäviään. Kukin yksilö kuuluu eri subsystemeihin, joissa hänellä on eri määrä valtaa ja joissa hän oppii erilaisia taitoja. Esimerkiksi vanhemmuus edellyttää kykyä hoivata, ohjata ja kontrolloida, ja se edellyttää aina auktoriteettia. Ilman auktoriteetin tuomaa valtaa vanhemmat eivät pysty toteuttamaan tehtäviään kyseisessä subsystemissa. (Minuchin, 1974, 52–58.) Subsystemit määritellään rajojen avulla, ja perheenjäsenet oppivat perhesuhteissa sääntöjä, joiden avulla he voivat suhtautua toisiinsa näiden rajojen sisällä ja ulkopuolella (Cox & Paley, 1997, 246). Näin ollen esimerkiksi perheenjäsen, joka on sekä äiti että vaimo, kuuluu sekä vanhemmuuden että aviolliseen subsystemiin. Toimivalla perhesysteemillä on oltava selkeät mutta joustavat rajat (Cox & Paley, 1997, 246). Nämä rajat määrittävät sen, kuka systeemiin kuuluu ja miten (Minuchin, 1974, 53).

Perhesysteemin on oltava valmis mukautumaan ympäristön muutokseen. Se, jatkuuko perheen systeeminen olemassaolo muutoksen jälkeen, riippuu käytettävissä olevista

vaihtoehtoisista toimintamalleista sekä joustavuudesta ottaa niitä käyttöön. Koska perheen on vastattava sisäisiin ja ulkoisiin muutoksiin, on sen kyettävä muuntumaan ympäristön vaatimalla tavalla menettämättä kuitenkaan jatkuvuuttaan perheenä. (Minuchin, 1974, 52.) Cox ja Paley (1997, 251) kutsuvat tätä mukautuvaksi itseorganisoidumiseksi. Esimerkiksi kun lapsi syntyy, on perhesysteemin tehtävä monimutkaisia muutoksia siirtyäkseen kahden henkilön systeemistä kolmen henkilön systeemiin (Minuchin, 1974, 33). Coxin & Paleyn (1997, 252) mukaan lapsen syntymä ja parin tarve organisoidua uudelleen lapsen hoivan ja huollon ympärille vaikuttaa sekä aikuisiin yksilöinä että heidän väliseen suhteeseensa, ja muutokset näillä tasoilla kytkeytyvät takaisin perhesysteemiin. Lasten kasvatusta tarjoaa monia mahdollisuuksia yksilölliseen kasvuun ja perhesysteemin vahvistamiseen, mutta toisaalta se tuo mukanaan myös kentän, jossa käydään monia taisteluja. Usein ratkaisemattomat ristiriidat aviopuolisoiden välillä tuodaan lasten kasvatuksen alueelle, koska pariskunta ei pysty erottamaan vanhemmuuden tehtäviä puolison tehtävistään. (Minuchin, 1974, 35.) Tämä on esimerkki perhesysteemin subsystemien rajojen selkeyden tärkeydestä.

Samankaltainen uudelleenorganisoidumisen ilmiö näyttäisi tapahtuvan myös avioeron myötä. Kun perheen vanhemmat eroavat, on kehitettävä uusia subsystemeja, jolloin kahden vanhemman ja lapsen yksiköstä on tullut yhden vanhemman ja yhden lapsen yksikkö. Tällöin puolisona toimiminen häiriintyy ja vanhempana toimiminen vaatii uudelleen järjestäytymistä. (Minuchin, 1974, 65, 99.) Perhesysteemin teoria esimerkiksi ehdottaa, että avioeron kokeminen vaikuttaa kielteisesti puolison kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, mikä puolestaan vaikuttaa heidän väliseensä vanhemmuussuhteeseen sekä yksilölliseen vanhemmuuskäyttäytymiseen. Tällä tavoin kahden välisen suhteen rappeutuminen vaikuttaa myös muihin perhesysteemin suhteisiin, jolloin koko perheen rutiinit häiriintyvät. (Demo & Buehler, 2012, 265–271.) Näin ollen systeemin yhteydet ovat pikemminkin epäsuoria kuin lineaarisia (Minuchin, 1985). Perheen on siis pysyttävä avoimena ja elävänä muutoksissa, jotta se voi päästää irti vanhoista systeemeistä ja muodostaa uusia.

Perhesysteemissä teoriassa kiinnitetään siis huomiota laajempaan perhesysteemiin ja sen sisäisiin yhteyksiin, perheen rajoihin sekä muutoksiin perheen rutiineissa ja suhteissa stressaavien tapahtumien seurauksena. Perhesysteemin teoria on hyödyllinen eroperheisiin sovellettuna, kun halutaan ymmärtää jakautuneita perhejärjestelmiä, yhteisvanhemmuuden järjestelyitä sekä laajempia sukulaissuhteita. Teorian mukaan eron jälkeiseen elämään sopeutuminen on ensimmäinen askel uudelleensuuntautumiseen, johon liittyy myönteisiä muutoksia kommunikaatiossa, päätöksenteossa ja emotionaalisen tuen jakamisessa. Mukautuminen puolestaan on seuraava askel eron jälkeiseen elämään, johon sisältyy muutoksia perheen rooleissa, säännöissä, suhteissa ja rutiineissa. (Demo & Buehler, 2012, 270.)

2.2 Eroperhe yhteistyövanhemmuuden raamina

Avioerot ja avoliittojen päättyminen heijastuvat moniulotteisesti sekä parisuhteen osapuoliin että myös muihin perheenjäseniin. Perhe-elämä ja perheympäristöt mielletään keskeisiksi kokonaisuuksiksi lapsen älyllisen, sosiaalis-moraalisen ja persoonallisen kasvun kannalta. Yksilötason lisäksi perhe on yhteiskunnan kannalta olennainen instituutio vaikuttaen yhteiskunnan kehitykseen kokonaisuutena – varsinkin silloin, kun perheessä on lapsia. (Valjakka, 2002, 38–39.) Vaikka avioerojen määrä on noudattanut nousukäyrää jo pitkään, on perhetilastollinen kategorisointi moninaistunut vasta 90-luvulla ottamaan huomioon parisuhteiden peräkkäisyyttä ja niistä kertyvää perheiden monimuotoisuutta. Lapsiperheiksi luokitellaan nykyisin seuraavat: aviopari ja lapsia, avopari ja lapsia, rekisteröity naispari ja lapsia, rekisteröity miespari ja lapsia, äiti ja lapsia, isä ja lapsia. (Castrén, 2009, 37.) Näin ollen perhe säilyttää eron jälkeenkin luokituksensa yhteiskunnassa, vaikka muuttaakin muotoaan.

Vaikka nykypäivänä perheiden monimuotoisuus otetaan huomioon monessa kontekstissa, eron jälkeen perheen rajat muuttuvat vaikeammin hahmotettavaksi.

Esimerkiksi Castrénin (2009, 57–59) perhekäsityksiä tarkastelevassa tutkimuksessa suurin osa haastateltavista ei mieltänyt ex-puolisoa ja lasten toista vanhempaa (äitiä tai isää) kuuluvan perheeseen. Linnavuoren (2007, 146) lasten vuoroasumista koskevassa tutkimuksessa lapset puolestaan yleisesti kokivat, että heillä on yksi perhe, mutta kaksi kotia. Täten perheen rajat muodostuvat myös sen jäsenten omista käsityksistä ja saattavat tarkoittaa jokaiselle yksilölle eri asiaa.

Perhe muodostuu suhteista, ja kun nämä suhteet muuttuvat, myös perheen kokonaisuus muuttuu (Castrén, 2009, 158). Vaikka ero päättää perheen perustana olleen liiton puolisoitten välillä, se ei päättää vanhemmuuden sidosta (mt., 2009, 25). Erosta huolimatta taakse jäänyt elämä jättää jälkensä systeemiin ja ex-puoliso jää usein osaksi jokapäiväistä elämää kasvatusvastuun jatkuessa (mt., 2009, 143). Vanhemmat eivät eroa lapsistaan, eivätkä he näin ollen pysty täysin eroamaan myöskään toisistaan. Lapset muodostavat jatkuvan siteen ex-puolisoitten välille. (Emery, 1994, 33.) Kurosen (2003, 107) mukaan kyse on jokseenkin parisuhteen säilymisestä, joka vain muuttuu uudenlaiseksi, eron jälkeiseksi lapsivälitteiseksi suhteeksi. Yhteinen vanhemmuus onkin usein eron jälkeen ainoa alue, jolla vanhemmat jatkavat suhdettaan (Margolin ym., 2001, 3).

Usein vanhemmat kohtaavat sen tosiasian, että yksi väistämätön eron seuraus on osittaisen kontrollin menettäminen lapsen elämään liittyvissä asioissa. Kyse ei ole kurinpidon tehottomuudesta (vaikka näinkin joskus eron jälkeen saattaa käydä), vaan siitä, että vanhemmilla on vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa toistensa vanhemmuuteen. Kyse on vanhempien auktoriteettien määrittämisestä uudelleen; kuinka paljon sitä jaetaan ja kuinka paljon sitä otetaan itselleen. Eronneiden parien tärkeä tehtävä onkin erottaa heidän aviolliset roolinsa sekä vanhemmuusroolinsa toisistaan. Nämä ovat rooleja, jotka ovat olleet sidoksissa toisiinsa avioliitossa, mutta jotka on erotettava toisistaan erossa. Hyvä tavoite voi olla luoda ikään kuin ammattimainen suhde, jonka puitteissa yhteydenpito on minimaalista ja jonka rajat ovat selkeät. (Emery, 1994, 43–44; 1999, 96.)

Eron vaikutuksien tutkimiseen on sovellettu erilaisia näkökulmia ja teorioita, mutta valtaosa tutkimuksista lähtee liikkeelle siitä, että avioliiton rikkoutuminen on stressaava elämänmuutos, johon aikuisten ja lasten on sopeuduttava (Amato, 2000). Mt. (2000) on tarkastellut useita eri tutkimuksia avioerojen seurauksista aikuisille ja lapsille tullen siihen lopputulemaan, että eroperheiden lapset ja aikuiset voivat niin psyykkisesti kuin fyysisesti huonommin kuin ehjien perheiden jäsenet. Paljon eroperheitä tutkineen Hetheringtonin (2003) mukaan silmiinpistävää tutkimuksissa ei kuitenkaan ole erojen väistämättömät haitalliset seuraukset, vaan aikuisten ja lasten eroon sopeutumisen monimuotoisuus. Vaikka eroperheiden lapset ja aikuiset kohtaavat keskimäärin enemmän stressiä, ongelmia perhesuhteissa sekä henkilökohtaisessa sopeutumisessa kuin ydinperheet, suurin osa heistä on joustavia, selviytymiskykyisiä ja jopa kykeneviä hyötymään eron aiheuttamasta elämänmuutoksesta (mt., 2003).

Erojen yleistymisen ja niiden seurausten myötä vastareaktionä on alettu kiinnittämään erityistä huomiota siihen, miten perhettä voitaisiin tukea eron jälkeisissä ongelmissa (Litmala, 2002, 3). Etenkin eroon sopeutumisen monimuotoisuus on kiinnittänyt huomiota siihen, mikä selittää eroperheiden onnistuneita tarinoita. Yhtenä selittäjänä pidetään toimivaa eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta (Amato ym., 2011, 511).

2.3 Lapsen eron jälkeinen sopeutuminen

Vaikka suurin osa lapsista kykeneekin sopeutumaan hyvin eron jälkeiseen elämään, on avioero riski lapsen kehitykselle. Joka vuosi muuttaa erilleen noin 40 000 perhettä, joiden lapsilta hajoaa ydinperhe. (Poijula, 2016, 178.) Näin ollen merkittävä määrä lapsia kokee vanhempiansa eron, ja vaikeissa vanhempien välisissä suhteissa voi pahimmillaan unohtua lapsen hyvinvointi ja omat kokemukset erosta.

Perhesysteeminen teoria linkittää kaikki kliiniset oireet emotionaaliseen systeemiin; jos systeemi on epätasapainossa sekä yksilö- että vuorovaikutustasolla, voi se kehittää oireita (Kerr & Bowen, 1988, 256). Lasten psykologista sopeutumista on tutkittu paljon riski- ja resilienssinäkökulmasta ja sitä on mitattu eri hyvin- ja pahoinvoinnin sekä sopeutumisen alueilla. Näitä alueita ovat ulkoiset (externalizing) ongelmat (kuten tottelemattomuus ja aggressiivisuus), sisäiset (internalizing) ongelmat (kuten masennus, ahdistus ja huono itsetunto), akateeminen suoriutuminen, sosiaaliset taidot, läheissuhteet sekä aikuisiän psykologinen toiminta. (Emery, 1999, 34.) Täten lapsen eron jälkeistä sopeutumista voidaan tarkastella esimerkiksi tämän ulkoisen käyttäytymisen, sosiaalisen kanssakäymisen, koulussa pärjäämisen sekä mahdollisten psyykkisten oireiden valossa. Eroperheiden lapsilla on todettu olevan suurempi riski sisäisiin ongelmiin, kuten masennukseen ja ahdistukseen ja alempaan itsetuntoon verrattuna ydinperheiden lapsiin (Hetherington, 2003, 221). Lasten psyykkistä sopeutumista tutkittaessa on kuitenkin otettava huomioon, että monet psykologiset ongelmat ovat saattaneet kehittyä jo ennen eroa (Emery, 1994, 201). Lisäksi varsinkin monet pieniä lapsia koskevat tutkimukset perustuvat ainakin osittain vanhempien arviointeihin lastensa käytöksestä, mikä on huomioitava tuloksia analysoitaessa.

Tärkein ennustava tekijä lasten eron jälkeiselle sopeutumiselle on se, miten vanhemmat sopeutuvat eroon ja erityisesti se, kokeeko lapsi itse eron perhetilannetta helpottavana asiana. Se, miten normaalina ja säännöllisenä lapsen elämä jatkuu eronkin jälkeen, on ratkaisevinta lapsen sopeutumisen kannalta. (Poijula, 2016, 178.) Mt. (2016, 10) käsittelee lapsen erosopeutumista myös stressinäkökulmasta; erosta aiheutuvan stressistä selviytyminen riippuu vanhempien toiminnan lisäksi siitä, miten stressaavaksi lapsi arvioi tilanteen ja minkälaisia coping- eli selviytymiskeinoja hänellä on kohdata stressi. Emeryn (1994, 200) mukaan suurin osa lapsista selviytyy erosta, mutta siihen tarvittavat selviytymiskeinot vaativat psykologista kestävyyttä.

Kuten Poijula (2016) käsittelee lapsen erosopeutumista sekä vuorovaikutuksellisen että yksilöllisen tason kautta, myös perhesysteemisesti tarkasteltuna läheisyyteen ja etäisyyteen reagointi riippuu systeemin jäsenen sekä sisäisistä että vuorovaikutuksellisista tekijöistä. Mitä eriytyneempi ryhmän jäsen on systeemistä, sitä joustavammin hän kykenee sopeutumaan systeemin muutoksiin. Jäsenet kuitenkin myös reagoivat ympärillä olevaan todellisuuteen. Esimerkiksi tunne eristettynä olemisesta on sisäinen tila, jota voi ruokkia yksilön oma mielikuvitus ja pelot, mutta sitä ruokkii myös ympärillä olevien ihmisten toiminta suhteessa. Henkilö, joka kokee tullessa hylätyksi ja syyttää siitä itseään, aliarvioi usein ulkoisen todellisuuden vaikutuksen tilanteeseen. Henkilö, joka taas syyttää tunteestaan muita, aliarvioi sisäisten ajatuksiensa vääristyneisyyttä. (Kerr & Bowen, 1988, 71-73.)

Emeryn (1999, 89) mukaan lapsen parempaa eron jälkeistä psykologista sopeutumista ennustaa hyvä suhde asuvan vanhemman kanssa, vähemmät vanhempien väliset konfliktit, taloudellinen turva sekä ajan kuluminen. Sopeutumiseen vaikuttaa myös lapsen ikä eron aikaan ja tämän yksilölliset piirteet sekä maan kulttuurin asenne avioeroja kohtaan (Lansford, 2009, 143-144). Vaikuttavien tekijöiden kirjo on siis suuri, minkä vuoksi ei ole luotettavaa tarkastella vanhempien eron ja lapsen erosopeutumisen suoria yhteyksiä ilman näiden tekijöiden huomioimista.

3 TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAUN KUVAUS

Tämä tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, myös sen alalajin integroivan katsaustavan sekä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen elementtejä sovellettuna. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkittavaa ilmiötä käsitellään ilman tiukkoja sääntöjä, kuitenkin samalla kuvaten aihetta monipuolisesti. Integroiva katsaus on hyvä tapa tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta, ja siihen kuuluu myös kriittinen tarkastelu. (Salminen, 2011, 6–8.) Tässä tutkielmassa systemaattisuutta on puolestaan toteutettu järjestelmällisenä työtapana käsitellä tutkielmaan valikoituneita aineistoja. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa käydään läpi runsaasti tutkimusmateriaalia tiiviissä muodossa, pyrkimyksenä luoda tiivistelmä tietyn aihepiirin aiempien tutkimusten olennaisesta sisällöstä (Mt., 2011, 9).

Hain tietoa pääasiassa JYKDOK:n kotimaisista ja kansainvälisistä e-aineistoista. Yhteistyövanhemmuudesta on tehty melko vähän suomalaista tutkimusta, minkä vuoksi käytin enemmän kansainvälisiä e-aineistoja. Joissain tapauksissa käytin hakukantoina myös JYKDOK:n tietokantoja Social Service Abstractia (ProQuest), SAGE Knowledgea sekä Google Scholaria. Lisäksi löysin ns. lumipallometodilla paljon hyödyllisiä lähteitä jo käyttämieni lähteiden lähdeluetteloista. Hyödynsin myös Perheterapia-lehden artikkeleissa käytettyjä vertaisarvioituja tutkimuksia.

Käytin suomenkielisiä hakusanoja yhteistyövanhemmuus, avioero, erolapset, lapsen sopeutuminen ja perhesysteeminen teoria. Koska yhteistyövanhemmuus on tutkimusmaailmassakin vaihteleva termi, käytin hauissa myös laajempaa käsitettä erovanhemmuus. Materiaaleihin tutustuessa oli kuitenkin aina varmistettava, mitä yhteistyövanhemmuuden käsitteellä kussakin lähteessä tarkoitetaan. Englanninkieliset käännökset muotoilin MOT-sanakirjan ja Finto-sivuston avulla. Englanninkielisinä hakutermeinä toimi mm. coparenting, co-operative parenting, post-divorce, after divorce, children of divorced/separated parents, children's adjustment sekä family systems theory. Tutkielman kannalta hyödyllisimmän

hakutuloksen tarjosi käsitepari post-divorce coparenting, tuottaen 469 osumaa. Kartoitin myös ruotsinkielisiä lähteitä laajoilla hakusanoilla föräldraskap efter separation/skilsmässa ja barnets anpassning efter separation, mutta näistä artikkeleista ei mikään valikoitunut lopulliseen tutkielmaan. JYKDOK:ssa käytin usein hakujen tarkentamiseksi AND-operaattoria ja laajentamiseksi OR-operaattoria.

Lähdin aluksi kartoittamaan tietoa hyvin laajasti, jolloin etsin yleisesti materiaalia avioeroista, lasten erokokemuksista, yhteistyövanhemmuudesta sekä perhesysteemiteoriasta. Näiden lähteiden avulla pääsin taustoittamaan tutkielmani aiheita. Ainoa kriteeri tässä vaiheessa oli aiheen relevanttiuden lisäksi se, että artikkelit olivat vertaisarvioituja ja kirjat olivat tieteellisen kustantajan julkaisemia tai muutoin tutkielmaan päteviä. Varsinaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamiseen rajasin hakujani koskemaan myös eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta sekä lasten erosoitumista. Tässä vaiheessa materiaali valikoitui sen perusteella, käsittelevätkö ne yhteistyövanhemmuutta myös eron jälkeisessä kontekstissa ja ottavatko ne huomioon sen suhteutumista lapsen sopeutumiseen ja hyvinvointiin. Materiaaliksi valikoitui eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta käsittelevät artikkelit riippumatta siitä, minkälaisia huoltojärjestelyitä tutkittavissa perheissä sovellettiin, kunhan eronneet vanhemmat jakoivat vastuuta lapsen huollosta ja hoivasta. Yhteistyövanhemmuuden määrittelyssä hyödynsin myös sellaisia lähteitä, jotka käsittelevät yhteistyövanhemmuutta aviossa. Rajasin lopullisen materiaalin ulkopuolelle pelkästään esimerkiksi yhteistyövanhemmuuteen johtavia elementtejä sekä pelkästään vanhempien hyvinvointia käsittelevät tutkimukset, jotta tarkasteluun jäi käsitekeskeisyys ja lapsinäkökulma. Lisäksi rajauksen ulkopuolelle jäi ennen 2000-lukua tehdyt tutkimukset, lukuun ottamatta muutamaa poikkeusta. Varsinaisia tulososuuksien materiaaleja valikoitui yhteensä 25 kpl, joista 6 käsittelee yhteistyövanhemmuuden käsitteellistämistä, 6 eron jälkeisiä yhteistyövanhemmuuden muotoja ja 13 eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden roolia lapsen erosoitumisessa.

4 YHTEISTYÖVANHEMMUUS KÄSITTEENÄ

Käytän tutkielmassani termiä yhteistyövanhemmuus (coparenting). Käsitteestä huomaa puhuttavan myös esimerkiksi termeillä jaettu vanhemmuus ja yhteisvanhemmuus. Käsitteellinen selkeys ei näyttäisi puuttuvan ainoastaan arkikielestä, vaan koskee myös tutkimuskenttää, johon yhteistyövanhemmuuden käsite ei ole vielä täysin juurtunut. 2000-luvulta lähtien on kuitenkin alettu kiinnittämään enemmän huomiota yhteistyövanhemmuuden käsitteellistämiseen. Esimerkiksi Hock & Mooradian (2013) ovat muodostaneet yhteistyövanhemmuutta koskevan tutkimuskirjallisuuden perusteella käsitteellisen mallin sosiaalityöntekijöille, sillä termin käsitteellinen selkeys on ollut puutteellista ja sen käyttö sosiaalityön julkaisuissa vähäistä. Yhteistyövanhemmuuden käsitteen määrittäminen ja erottaminen on olennainen osa tämän tutkielman tutkimusongelmaa, jotta sitä voidaan suhteuttaa lapsen erosopeutumiseen.

Hock & Mooradian (2013, 325) tekevät laajan tutkimuskirjallisuuden perusteella synteesin, jonka mukaan yhteistyövanhemmuus on prosessi, jonka kautta vähintään kaksi aikuista jakaa vastuun ja huolehtii yhdestä tai useammasta lapsesta. Tämän suhteen kautta vanhemmat neuvottelevat omista rooleistaan, vastuustaan ja panoksestaan lapsiinsa (Margolin ym., 2001, 3). Yhteistyövanhemmuuden termi sisältää viittauksen tapoihin, joilla vanhemmat toimivat keskenään ja suhtautuvat toisiinsa vanhemman roolissa. Yhteinen kasvatusvastuu koostuu tuesta ja yhteistyöstä (tai sen puutteesta), jota vanhemmat kokevat lapsen kasvatuksessa. Vanhemmat voivat siis suhteessaan joko tukea tai heikentää toisen vanhemman kasvatuspyrkimyksiä. Yhteistyövanhemmuussuhteeseen ei kuulu aikuisten väliset romanttiset, seksuaaliset, emotionaaliset, taloudelliset tai lailliset elementit, jotka eivät liity lasten kasvatukseen. Käsitteen määrittelyssä vanhemmuuden roolien ei myöskään tarvitse olla tasavertaisia auktoriteetin tai vastuun suhteen. (Feinberg, 2003, 96.) Näin ollen yhteistyövanhemmuuden käsitteen määritelmässä korostuu enemmän abstraktit ja kokemukselliset yhteistyön ulottuvuudet esimerkiksi biologisen tai juridisen vanhemmuuden sijaan. Myös Kauppinen (2013, 11) kuvailee

tutkimuksessaan yhteistyövanhemmuuden käsitettä jaettua vanhemmuutta laajempaan ja painottaa siinä pyrkimystä hyvään eron jälkeiseen vanhemmuuteen.

Yhteistyövanhemmuuden käsitteen määrittelemisen yksi haaste on ollut se, että asiasta ei ole ollut olemassa yksimielisyyttä sen rakenteesta; esim. kuka lasketaan yhteistyövanhemmaksi, milloin yhteistyövanhemmuus alkaa ja missä kontekstissa se ilmenee (Van Egeren & Hawkins, 2004). Voivatko siis eronneet vanhemmat toimia yhteistyövanhempina? Yhteistyövanhemmuus määritellään silloin tällöin avioparien toiminnaksi, mutta yhteistyövanhemmuussuhde ei tarkoita aviollisille suhteille ominaista sopimusta. Mt. tutkijat ehdottavatkin, että yhteistyövanhemmuussuhde on olemassa, kun vähintään kahden yksilön odotetaan joko yhteisen sopimuksen tai sosiaalisten normien takia jakavan yhteisten vastuun yhden tai useamman lapsen hyvinvoinnista. (Van Egeren & Hawkins, 2004, 166.) Tämän määritelmän perusteella yhteistyövanhemmuuden käsite voi koskea myös esimerkiksi naimattomia tai eronneita vanhempia. Myös Hock & Mooradian (2013, 321) tekevät muiden tutkijoiden määritelmistä yhteenvedon, jonka mukaan yhteistyövanhemmuuden käsite on monimotoinen ja on sovellettavissa erilaisiin perhemuotoihin. Perhesysteemisestä näkökulmasta tarkasteltuna vanhemmuuden subsysteemiin voi kuulua esimerkiksi myös isovanhempi tai vanhemmoiva sisarus, mikäli tällä on vastuuta lasta koskevissa asioissa ja kunhan tämän subsysteemin rajat ovat selkeät (Minuchin, 1974, 54).

Systeminen ajattelu kiinnittää huomiota systeemiin sisältyviin eri kokosiin ryhmiin, kuten dyadeihin ja triadeihin (Minuchin, 1985). Esimerkiksi Van Egererin & Hawkinsin (2004, 168) mukaan yhteistyövanhemmuus on dyadinen eli kahdenvälinen prosessi; vaikka yhteistyössä toimivat vanhemmat vastaavat koko perheen hallinnasta, on se pohjimmiltaan dyadinen yksikkö, jolloin esimerkiksi kolmiulotteinen perheprosessi ei ole riittävän spesifi kuvaamaan yhteistyövanhemmuutta ja sen komponentteja. McHale ym. (2004, 223) puolestaan näkevät yhteistyövanhemmuuden vähintään triadisena rakenteena viitaten tällä monien tutkijoiden huomioihin siitä, että yhteistyövanhemmuuden ilmeneminen

vaatii ainakin yhden lapsen olemassaolon. Myös Margolin (2001) tukee tätä triadista näkemystä tunnistamalla artikkelissaan yhteistyövanhemmuudessa kolmiulotteisia elementtejä. Yhteistyövanhemmuuden triadisuuksi vaikuttaisi puoltavan myös Feinbergin (2003) ekologinen tarkastelu, jossa myös lapsen eli ryhmän kolmannen jäsenen yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat vanhempien yhteistyöhön. Synteesi näille huomioille on se, että lapsi ei ole vain passiivinen toimija yhteistyövanhemmuussuhteessa, vaan aktiivinen osa triadista systeemiä. Eron jälkeenkin kolmikko jatkaa systeemistä olemassaoloaan eri tapahtumien ja tilanteiden kautta (Emery, 1999, 96). Yleisesti onkin hyväksytty ajatus siitä, että kahdenvälisyyttä perheessä tutkittaessa tutkitaan samalla koko perhettä (Cox & Paley, 1997, 249).

Yhteistyövanhemmuus alkaa yksinkertaisesti määriteltynä ensimmäisen lapsen syntymästä (Van Egeren & Hawkins, 2004, 166). Se sisältää toimia ja tunteita, jotka voivat joko edistää tai heikentää vanhemmuussuhteen toisen kumppanin tehokkuutta yhteistyövanhempana ja vanhempana ylipäätään (McHale, 1997, 1). Yhteistyövanhemmuudesta on löydetty tutkimuskirjallisuudessa monia komponentteja, jotka ovat erillisiä mutta osittain päällekkäisiä. Esimerkiksi Feinberg (2003) korostaa yhteistyövanhemmuudessa neljää eri ulottuvuutta: vanhempien yhteisymmärrystä lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa, työnjakoa, toisen vanhemman tukemista vs. väheksyntää sekä perheyhteisyyden vaalimista. Margolin ym. (2001) puolestaan kiinnittävät yhteistyövanhemmuudessa huomiota vanhempien välisten konfliktien määrään, yhteistyöhön sekä triangulaatioon. Triangulaatiolla tarkoitetaan tässä prosessia, jossa lapsi joutuu paineen alaisena osaksi vanhempien välistä konfliktia (Mt., 2001, 5). Yksi komponenttijako sisältää myös yhteistyövanhemmuuden solidaarisuuden ja tuen, heikentävän yhteistyövanhemmuuden sekä jaetun vanhemmuuden ulottuvuudet (Van Egeren & Hawkins, 2004). Koska käsitteellisesti yhteistyövanhemmuuden komponenteilla on kirjallisuudessa huomattavaa päällekkäisyyttä, ovat Hock & Mooradian (2013, 326) tiivistäneet kirjallisuudessa esiintyneitä tekijöitä neljään ryhmään: vanhempien välinen harmonia/sopu, rajoista kiinni pitäminen, vastavuoroinen huolenpito ja vanhempien yhteydenpito.

5 ERON JÄLKEINEN YHTEISTYÖVANHEMMUUS

5.1 Eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden muodot

Kuten aviossa tapahtuvan yhteistyövanhemmuuden tutkimukset, myös eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden tutkimukset kategorisoivat vanhemmuussuhteita tuen ja vastakkainasettelun perusteella (Adamson & Pasley, 2006, 250). Lamela ym. (2015) tunnistivat tutkimuksessaan eron jälkeisiä yhteistyövanhemmuuden profiileja ja halusivat tutkia, eroavatko nämä profiilit vanhempien hyvinvoinnin, vanhempien käytäntöjen ja lasten psykologisten ongelmien osalta. He löysivät kolme eron jälkeistä yhteistyövanhemmuusryhmää; konfliktiherkkä yhteistyövanhemmuus, heikentynyt yhteistyövanhemmuus sekä yhteistyökykyinen yhteistyövanhemmuus. Nämä ryhmät muodostuivat vanhempien itsearviointien pohjalta vanhempien välisestä yhteisymmärryksestä, konfliktien määrästä, toisen tuesta/heikentämisestä sekä työnjaosta. Beckmeyer ym. (2014) puolestaan löysivät kolme eron jälkeistä yhteistyövanhemmuusprofiilia, jotka erosivat kommunikation, yhteistyön ja konfliktien osalta: yhteistyökykyinen ja osallinen, kohtalaisen sitoutunut sekä harvinainen mutta ristiriitainen profiili. Vaikuttaisi siis siltä, että eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus jaotellaan usein kolmesta näkökulmasta tarkasteltavaksi. Toimivimmassa tyyliässä korostuu selkeästi yhteistyökykyisyys ja osallisuus, ja heikoimmassa konfliktisuus sekä ristiriitaisuus.

Kauppinen keskittyi tutkimuksessaan suomalaisten eroperheiden onnistuneisiin tarinoihin, ja muodosti kertomusten perusteella kolme erilaista hyvän yhteistyövanhemmuuden tapaa: asiallisen yhteistyön malli, tiiviin yhteistyön malli ja saumattoman yhteistyön malli. Asiallisessa yhteistyössä tyypillistä on lapsen liittyviin asioihin rajoittuva kohtelias yhteydenpito ja kommunikaatio, mutta vanhemmat eivät ole ystäviä keskenään. Tiiviissä yhteistyössä vanhemmat ovat hyvin usein tekemisissä toistensa kanssa, mutta eivät ole ystäviä keskenään. Saumattomassa

mallissa puolestaan korostuu vahva yhteydenpito ja ystävyys. Tyyleissä korostuu hieman eri elementit, mutta niitä ei voi asettaa paremmuusjärjestykseen. Hyvän yhteistyön tyyleille on kuitenkin yhteistä se, että vanhemmilla on tietoinen tavoite toimia lapsen asioissa yhteistyössä lapsen parasta ajatellen. Tämän lisäksi vanhemmat ovat onnistuneet erottamaan parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta ja ovat joustavia lasta koskevissa asioissa. (Kauppinen, 2013, 88–89, 144–145.)

Yhteistyövanhemmuus on selvästi yhteydessä perheen eron jälkeisiin seurauksiin, ja toimiessaan se voi olla suojaava tekijä yksilön ja perheen hyvinvoinnin kannalta (Lamela, 2015). Vaikka luottamukseen ja toisen tukemiseen perustuva eron jälkeinen yhteistyö vanhempien välillä nähdään ihanteellisena toimintana, ovat muut eron jälkeiset vanhemmuustyypit yleisempiä. Suurin osa eronneista aviopareista kehittävät sellaisia erovanhemmuuden malleja, joihin liittyy vain vähän kommunikointia ja yhteistyötä ja jopa toisen vanhemman heikentämistä. Tutkimusten mukaan vain noin neljäsosa eronneista puolisoista pystyy saavuttamaan ihanteellisen yhteistyövanhemmuussuhteen ja toinen neljäsosa eronneista puolisoista kokee jatkuvia ja jopa lisääntyviä konflikteja eron jälkeen. (Hetherington, 2003, 229.) Linnavuoren (2007, 155) lasten vuoroasumisen kokemuksia käsittelevässä tutkimuksessa vanhempien yhteistyö vaihteli puhumattomuudesta aktiiviseen yhteydenpitoon ja auttamiseen.

Toimivan yhteistyövanhemmuuden toteutumista voi estää se, mikäli vanhemmat ovat hyvin eri vaiheessa omassa eroprosessissaan (Emery, 1999, 95). Myös auktoriteetin rajojen epäselvyydestä voi seurata epäjohtonmukaista kurinpitoa tai jopa tilanteita, joissa toinen vanhempi heikentää toisen vanhemman auktoriteettia. Lapselle saatetaan kertoa, ettei tämän tarvitse totella toista vanhempaa tai tätä saatetaan käyttää kommunikaation keinona. Tällainen toiminta heikentää molempien vanhempien vanhemmuutta. Voimakkaat ja ratkaisemattomat tunteet ex-puolisoiden välillä estävät joitakin eronneita aikuisia purkamasta avio- ja vanhemmuusroolejaan, mistä usein kärsii juuri lapsi. (Emery, 1999, 97.)

5.2 Eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus ja lapsen sopeutuminen

Kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu lapsen hyvinvoinnin lisääntyvän, mikäli vanhemmat kykenevät toimimaan yhteistyössä lapsen hoivan ja kasvatuksen suhteen (esim. Umemura ym., 2015; Lamela ym., 2015). Eroa käsittelevät tutkimukset ovat osoittaneet, että yhteishuoltajuuden omaavien vanhempien lapset selviytyvät paremmin kuin yksinhuoltajien lapset, mutta huoltojärjestelyn sijaan syynä saattaa olla yhteishuoltajien välinen yhteistyö (Amato, 2000, 1281). Yhteistyövanhemmuuden toimiminen on tärkeää etenkin lapsen psyykkisen sopeutumisen kannalta (Teubert & Pinquart, 2010). Vastakkainasettelua luovat kuitenkin sellaiset havainnot, jotka eivät täysin tue sitä näkökulmaa, että yhteistyövanhemmuus olisi ratkaiseva tekijä lapsen eron jälkeisen hyvinvoinnin kannalta (esim. Nielsen, 2017; Amato ym., 2011; Beckmeyer ym., 2014).

Feinberg (2003) edustaa ekologista mallia yhteistyövanhemmuuden ymmärtämisessä. Tämä ekologinen malli kuvaa yhteistyövanhemmuutta keskeisenä välittäjänä vanhemmuuteen ja lapseen liittyvissä seurauksissa. Yhteistyövanhemmuussuhteen tarkasteleminen välittäjänä voi auttaa meitä ymmärtämään sitä, miten vanhempien yksilölliset ominaisuudet suodattuvat perhesysteemiin ja vaikuttavat sitä kautta myös lapsiin. (mt.) Näin ollen esimerkiksi erosta katkeroituneen puolison suhtautuminen entistä kumppania kohtaan saattaa vaikuttaa heidän väliseensä vanhemmuussysteemiin, minkä toimivuus puolestaan voi vaikuttaa epälineaarisesti lapsen eron jälkeiseen sopeutumiseen. Myös Jiménez-Garcían ym. (2019, 48) mukaan lapsiin kohdistuvat negatiiviset vaikutukset voidaan pääasiassa perustella vanhempien välisellä konfliktilla.

Positiivinen, kannustava ja yhteistyöhön perustuva yhteistyövanhemmuus liittyy myönteiseen lapsen eron jälkeiseen selviytymiseen, kun taas negatiivinen ja vihamielinen vanhemmuuskäyttäytyminen uhkaa vaarantaa lasten hyvinvointia

(Whiteside & Becker, 2000). Lamela ym. (2015) havaitsivat tutkimuksessaan eron jälkeisen yhteistyökykyisen vanhemmuuden olevan merkittävästi yhteydessä vähempään määrään lasten sopeutumisongelmia; heikentyneen yhteistyövanhemmuusprofiilin omaavien vanhempien lapsilla oli enemmän sisäisiä ongelmia verrattuna yhteistyökykyisten vanhempien lapsiin, ja yhteistyökykyisen yhteistyövanhemmuuden omaavien vanhempien lapsilla oli vähemmän sisäisiä ja ulkoisia ongelmia kuin heikentyneen ja korkean konfliktin yhteistyövanhemmuuden omaavien vanhempien lapsilla. Myös Jiménez-García ym. (2019) alakouluikäisiä lapsia koskevassa tutkimuksessa suurempi lapsimäärä kärsi emotionaalisesti, käytöksellisesti ja koulutuksellisesti, kun vanhempien välillä ei ollut eron jälkeen yhteistyövanhemmuutta vrt. tilanteeseen, joissa yhteistyövanhemmuus oli olemassa. Kun yhteistyövanhemmuutta ei ollut, oli lapsilla keskimäärin enemmän surua ja itkuisuutta, alhaista itsetuntoa, ahdistusta sekä huonompaa akateemista suoriutumista (mt.).

Vaikuttaisi siltä, että eron jälkeistä yhteistyövanhemmuuden vaikuttavuutta on tutkittu vertailemalla lasten sopeutumista ja hyvinvointia erilaisissa huoltojärjestelyissä. Esimerkiksi Bergström ym. (2021) havaitsivat, että ns. ehjien ydinperheiden lapsilla ja yhteishuoltajien erolapsilla ei ollut merkittävää eroa mielenterveyden mittareissa. Kuitenkin, kun tähän analyysiin lisättiin mukaan yhteistyövanhemmuuden laadun tarkastelu, olivat erot tutkittavien lasten mielenterveydessä eri eron jälkeisten huoltojärjestelyiden välillä minimaaliset, kun taas ydinperheiden lapsilla oli enemmän mielenterveysongelmia kuin yhteishuoltajien erolapsilla. Tämä on kiinnostava havainto, ja korostaa yhteistyövanhemmuuden erottamisen tärkeyttä juridisesta vanhemmuudesta.

Ei ole yllättävää, että vanhempien eron jälkeisellä yhteistyöllä ja keskinäisellä tuella on merkitystä lapsen eron jälkeiseen sopeutumiseen ja hyvinvointiin. Adamson & Pasley (2006, 255) kuitenkin painottavat, että lasten eron jälkeinen hyvinvointi ei vaikuttaisi olevan merkittävimmän yhteydessä vanhempien erimielisyyksien tai

konfliktien olemassaoloon tai puuttumiseen, vaan olennaista on ennen kaikkea konfliktien sisältö ja luonne. Esimerkiksi se, millä tavoin vanhemmat kommunikoivat keskenään entisinä kumppaneina, on yhteydessä lapsen sisäiseen ja ulkoiseen käyttäytymiseen. Nämä tutkimustulokset osoittavat, että eronneiden vanhempien pitäisi rajoittaa kommunikaationsa vain vanhemmuutta koskeviin asioihin. Eivanhemmuusasioista keskusteleminen voi johtaa eron jälkeiseen perhesysteemiin, mikä voi heikentää lapsen hyvinvointia. (Beckmeyer ym., 2021, 1-2.)

Kurosen (2003, 112) mukaan eron jälkeistä jaettua vanhemmuutta pidetään niin ihanteellisena toimintamallina, että sille on vaikeaa esittää vaihtoehtoisia huoltojärjestelyitä, kuten yksinhuoltajuutta tai uusperheen kautta tulevaa vanhempaa korvaamaan biologista. Kritiikki siitä, että yhteishuoltajuus nähdään lasta parhaiten palvelevana eron jälkeisenä huoltojärjestelynä, on saanut joitain tutkijoita kyseenalaistamaan myös eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden roolia lapsen hyvinvoinnin kannalta ratkaisevana tekijänä. Esimerkiksi Walkerin (1993, 274) mukaan eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden liiallinen korostaminen voi aikaansaada sen, että huomiotta jää eroperheiden oikeat ongelmat. Lisäksi Nielsen (2017, 224) nostaa esille, että aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole löydetty kovin vahvoja yhteyksiä vanhempien välisten ristiriitojen, yhteistyövanhemmuuden laadun sekä lasten hyvinvoinnin välillä. Esimerkiksi Amato ym. (2011) tutkivat sitä, suojeleeko ns. "hyvä avioero" lapsia mahdollisilta eron jälkeisiltä negatiivisilta vaikutuksilta. Heidän tutkimuksessaan yhteistyökykyinen vanhemmuus oli yhteydessä lasten käytösongelmien vähäisyyteen sekä läheisiin suhteisiin isien kanssa, mutta merkittäviä yhteyksiä ei löytynyt esimerkiksi itsetunnon ja elämäntyytyväisyyden osalta, kun näiden vanhempien lapsia verrattiin yksinhuoltajien tai rinnakkaisvanhempien lasten tuloksiin. Myös Beckmeyerin ym. (2014) eron jälkeisten yhteistyövanhemmuuden profiilien tutkimuksessa lasten ulkoinen ja sisäinen käyttäytyminen sekä sosiaaliset taidot olivat samankaltaisia riippumatta siitä, kuuluivatko heidän vanhempansa yhteistyökykyiseen ja osalliseen, kohtalaisen sitoutuneeseen vai ristiriitaiseen yhteistyövanhemmuusprofiiliin.

On ehdotettu, että auktoritatiivinen vanhemmuus ja läheiset lapsi-vanhempisuhteet saattavat heikentää heikon yhteistyövanhemmuuden yhteyksiä negatiivisiin seurauksiin (Nielsen, 2017, 224). Auktoritatiiviselle vanhemmuudelle on ominaista korkea tuen ja kontrollin määrä (Bastaits & Mortelmans, 2016, 2180). Hetheringtonin (2003, 229) mukaan jatkuvat konfliktit avioeron jälkeen vanhempien välillä saattaa selittää sellaisia tutkimustuloksia, joiden mukaan yhteishuoltajuusjärjestelyllä on suhteellisen vähän hyötyä lapsille. Vaikka yhteistyövanhemmuus ei edellytä samankaltaista juridista järjestelyä, vaatii sekin vanhempien välisiä kohtaamisia. Tätä ajatusta peilaten voisi ajatella, että tilanteissa, joissa vanhempien välit ovat tulehtuneet ja konfliktiherkät, yhteistyövanhemmuuden väkinäinen yrittäminen saattaa lisätä konflikteja entisestään.

Perhesysteemisestä näkökulmasta on huomioitava myös kaksisuuntainen vaikutus. Aina ei välttämättä ole selvää se, kuinka merkittävästi lapsen yksilölliset piirteet muovaavat vanhempien välistä suhdetta. Lapsen oma käytös voi myös jopa aktiivisesti edistää vanhempien välistä yhteistyötä tai vaihtoehtoisesti heikentää sitä, mikäli lapsi liittoutuu toista vanhempaa vastaan. Esimerkiksi haastavan temperamentin omaava lapsi saattaa lisätä stressiä ja konflikteja yhteistyövanhemmuussuhteessa. Temperamentiltaan haastava lapsi saattaa aiheuttaa vanhemmille tavallista enemmän epäonnistumisen tunteita sisältäviä tilanteita, mikä puolestaan tarjoaa myös mahdollisuuden toiselle vanhemmalle kritisoida tai sabotoida toisen vanhemman vanhemmuuskykyjä. (Feinberg, 2003, 12.) Näin lapsen yksilölliset piirteet vaikuttavat perhesysteemiin ja sitä kautta vanhempiin ja heidän väliseensä vanhemmuussuhteeseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa olen tuonut yhteen yhteistyövanhemmuuden käsitteen määrittelyä koskevia huomioita sekä tarkastellut eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta siitä tunnistettujen muotojen sekä lapsen erosopeutumisen näkökulmasta. Tarkempi tutkimuskysymykseni haki vastausta siihen, mitä eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus on ja miten se suhteutuu lapsen erosopeutumiseen. Teoreettisena viitekehystenä olen kuljettanut taustalla perhesysteemistä teoriaa etenkin Murray Bowenin (1988) ja Salvador Minuchinin (1974) näkemysten pohjalta.

Sekä Bowenin (1988) että Minuchinin (1974) perhesysteeminen näkemys korostaa perheen olevan elävä ja kompleksinen kokonaisuus. Teorian mukaan yksittäisen henkilön tai perhesuhteen sopeutumisprosessin tarkastelu edellyttää muutosten tarkastelua kaikilla perhesysteemin tasoilla sekä näiden tasojen vuorovaikutuksessa (Cox & Paley, 1997). Bowen näkee perhesysteemin alussa luodun kolmion ikuisena; kun side on kerran muodostunut sen osapuolten välillä, jatkaa se elämistään (Kerr & Bowen, 1988, 135). Bowenin näkemys on peilattavissa siihen tosiasiaan, ettei vanhemmuus pääty eroon, vaan aikaisemmin luotu vanhemmuussuhde muuttaa muotoaan sopeutuakseen uuteen elämäntilanteeseen. Parisuhteen aikana on luotu jonkinlainen perusta kasvatukselle ja huolenpidolle, mutta eron jälkeen tämä vaatii uudenlaista työnjakoa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna käsitän eron jälkeisen vanhemmuuden ikään kuin aiemmasta suhteesta säilyneenä systeeminä, joka on vain muuttunut eron jälkeen toteutettavaksi.

Perhesysteemisessä teoriassa perheen uhat liittyvät joko läheisyyden tai erillisyyden puutteeseen. Uhkiin reagointi aiheuttaa yksilölle oireita, joiden nähdään olevan seurausta joko vuorovaikutuksen puutteesta tai muiden jäsenten painostuksesta ajatella tai toimia tietyllä tavalla. (Kerr & Bowen, 1988, 72, 256.) Lasten sopeutumisongelmien ja oirehdinnan näkökulmasta tämä näkemys on peilattavissa esimerkiksi tilanteisiin, joissa lapsi joutuu vanhempien välisten konfliktien keskelle

tai menettää eron myötä yhteydenpidon toiseen vanhempaan. Myös äärimmäisissä lapsen vieraannuttamistapauksissa lapsi voi kärsiä sekä vuorovaikutuksen puutteesta toisen vanhemman kanssa että toisen vanhemman painostuksesta ajatella ja toimia tietyllä tavalla. Bowenin näkemyksessä huomionarvoista on kuitenkin se, ettei lasta nähdä passiivisena yksilönä perhesysteemissä, vaan myös lapsen omat kyvyt autonomiaan vaikuttavat tämän alttiuteen vanhempien välisen suhteen vaikutuksille (Mt., 1988, 116).

Minuchinin (1974) subsysteminen lähestymistapa aiheeseen puolestaan näkee erovanhempien välisen vanhemmuussuhteen ongelmien olevan seurausta vanhemmuuden ja parisuhteen subsystemien rajojen epäselvyydestä, joka johtaa niiden tehtävien ja toimintapositionien sekoittumiseen. Tämä näkemys oli peilattavissa myös Kauppisen (2011) tutkimukseen, jossa vanhemmat itse kokivat eron jälkeisen vanhemmuuden onnistuvan silloin, kun onnistuttiin erottamaan parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta. Aihetta käsitellessä olen havainnut, että joustamattomuus tai epäselvyys auktoriteetin suhteen voi rikkoa vanhemmuuden subsystemin rajoja. Tutkimuskirjallisuuden ja teorian peilattavuuden vuoksi uskallankin ehdottaa, että erovanhempien yksi tärkeä tehtävä on erottaa yhteistyövanhemmuussuhteessaan ex-puolisona ja vanhempana oleminen toisistaan ulkoistaakseen lapsen huoltoon ja hoivaan liittyvän toiminnan. Systemisesti ajatellen yhteistyövanhemmuuden toimiminen saattaa vaatia ikään kuin oman ulkoistetun subsysteminsa.

Summaava yhteenvetoni kirjallisuuskatsauksen perusteella on se, että yhteistyövanhemmuus on laajasti eri perhemuotoihin sovellettavissa oleva käsite, joka on silti tärkeä erottaa muista vanhemmuuden käsitteistä. Olen havainnut, että kyse ei ole puoliksi jaetusta vanhemmuudesta eikä vain biologisen heteroparin vanhemmuudesta, vaan yleisesti lapsen hoivasta ja huollosta vastuussa olevien aikuisten välisestä vanhemmuussuhteesta. Näin ollen samojen kriteerien voidaan ajatella koskevan myös eron jälkeistä yhteistyövanhemmuutta.

Yhteistyövanhemmuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota vanhempien väliseen harmoniaan ja sopuun, yhteistyön rajoihin, vastavuoroisuuteen sekä toisen tukemiseen vanhempana (Feinberg, 2003; Hock & Mooradian, 2013), jolloin sen arvioinnissa korostuu vahvasti suhteen osapuolien subjektiiviset kokemukset. Tutkimuskirjallisuuden perusteella ehdotukseni onkin käyttää termiä yhteyksissä, joissa puhutaan lasta enemmän tai vähemmän yhdessä ”vanhemmoivien” aikuisten välisistä tavoista suhtautua toisiinsa sekä kommunikoida ja käyttäytyä toisiaan kohtaan vanhempana.

Lisätutkimuskysymykseni etsi vastausta siihen, mitä eron jälkeisiä yhteistyövanhemmuuden muotoja on tunnistettu. Materiaaleista kävi ilmi, että eron jälkeisiä yhteistyövanhemmuustyylejä on kategorisoitu pitkälti tuen ja vastakkainasettelun perusteella (Adamson & Pasley, 2006, 250), ja jaotteluille on yhteistä selkeä kolmijako. Näihin jaotteluihin perehtymisen perusteella toimivimmassa yhteistyövanhemmuussuhteessa korostuu osallisuus ja kyky yhteistyöhön, heikoimmassa puolestaan konfliktisuus, toisen vanhemman heikentäminen ja ristiriitaisuus. Näiden väliin jäi usein sellaiset profiilit, joissa vanhemmat olivat kohtalaisesti tai heikentyneesti sitoutuneita yhteistyövanhemmuussuhteeseen. Yhteistyökykyistä yhteistyövanhemmuutta saatetaan pitää toimivimpana ja lasta eniten hyödyttävänä vanhemmuustyylinä. Materiaaleissa kävi kuitenkin ilmi, että melko pieni osa eronneista vanhemmista on kykeneviä sen saavuttamiseen, ja suurin osa kehitetyistä erovanhemmuuden malleista sisältää vain vähän kommunikointia ja yhteistyötä. (Hetherington, 2003, 229).

Toimiva eron jälkeinen yhteistyövanhemmuussuhde on tärkeä ja tavoiteltava tekijä lapsen erosopeutumista ja koko perheen hyvinvointia ajatellen. Vaikuttaisi siltä, että eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden laatu on erityisesti yhteydessä vähempään määrään lapsen sisäisiä, ulkoisia ja koulutuksellisia ongelmia ja lisäksi sen on nähty tukevan isien ja lasten läheisiä suhteita (Lamela ym., 2015; Jiménez-García ym., 2019; Amato ym., 2011). Usein eron myötä toinen vanhemmista asettuu lähivanhemman ja

toinen tapaavan etävanhemman rooliin, mikä omalta osaltaan asettaa toisen vanhemman eriarvoisempaan asemaan, kun lapsen kanssa yhdessä vietetty aika on vähäisempää. Läheiset suhteet molempien vanhempien kanssa on lapsen oikeus sekä tärkeä tekijä tämän psykologisen kehityksen kannalta.

Mikäli kuitenkin yhteistyövanhemmuussuhteen alue täyttyy liikaa negatiivisista tekijöistä, on hyvä kyseenalaistaa, minkälainen eron jälkeinen vanhemmuussuhde edistää lapsen hyvinvointia parhaiten. Eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden korostamista kohtaan esitetty kritiikki painottaa esimerkiksi sitä, että havaitut positiiviset yhteydet eivät ole kovin vahvoja yhteistyövanhemmuuden laadun ja lasten hyvinvoinnin välillä (Nielsen, 2017, 224), minkä vuoksi sen väkinäinen harjoittaminen esimerkiksi hyvin konfliktintäyteisissä vanhemmuussuhteissa voi jopa lisätä konflikteja entisestään. Esimerkkinä nostan esille tilanteen, jossa väkivaltaa käyttävä ex-puoliso voi pyrkiä ylläpitämään valtaansa ainoan jäljellä olevan suhteen - vanhemmuussuhteen - kautta, mikä on vahingollista sekä väkivallan kohteena olevalle vanhemmalle että lapselle. Mikäli yhteistyö vanhempien välillä ei onnistu ja se sisältää liikaa konflikteja, voi olla tarpeellista huomioida vaihtoehtoisena toimintana keskittyminen vanhemmuuteen omilla tahoillaan esimerkiksi auktoritatiivisen vanhemmuuden ja läheisen lapsi-vanhempisuhteen keinoin. Tärkeintä on kuitenkin luoda tapa, jolla saavuttaa tärkein tavoite, joka on aina - kaikessa vanhemmuudessa - lapsen hyvinvointi.

Aiheen kriittisen tarkastelun jälkeen totean, että eroperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten on tärkeä tunnistaa ja ymmärtää perheiden taustoja ja yksilöllisiä tekijöitä. Täten myös esimerkiksi niitä tekijöitä, jotka estävät eron jälkeisen yhteistyön toteutumisen vanhempien välillä. Erolasten sopeutumisen ja eroperheen hyvinvoinnin tarkastelussa tulee siis välttää mustavalkoista näkökulmaa, jossa asiat nähdään joko-tai-asetelmana. Eron jälkeiseen yhteistyövanhemmuuden onnistumiseen ja laatuun sekä lasten erosopeutumiseen vaikuttavat monet asiat, niin vuorovaikutuksen tasolla kuin sisäisellä yksilötasollakin.

7 POHDINTA

Tiedostan rajoitteet ja ne seikat, joita tässä tutkielmassa ei ole voitu ottaa huomioon. Kuten aikaisemmin todettu, yhteistyövanhemmuuden kokonaisvaltainen tutkiminen ja arvioiminen vaatii laajaa perspektiiviä. Koska tämä tutkielma keskittyy yhteistyövanhemmuuden käsitteen määrittelyyn sekä sen suhteutumiseen lapsen erosopeutumiseen, jää rajauksen ulkopuolelle tärkeitä eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden ulottuvuuksia, kuten sen suhteutuminen vanhempien hyvinvointiin sekä sitä mahdollisesti estävien ja edistävien tekijöiden tarkempi tarkastelu. Lisäksi tutkielmassa sovellettu perhesysteeminen teoria rajaa tarkastelua systeemiseen näkökulmaan, vaikka aihetta voisi tarkastella myös muiden viitekehysten valossa.

Perhesysteeminen teoria tarjoaa hyödyllisen teoreettisen näkökulman vanhempien välisiin ristiriitoihin sekä perhejärjestelmän muotoutumiseen ja muutoksiin. Teoria ei kuitenkaan ole täysin aukoton. Bowenin teoriaa on kritisoitu sen patriarkaalisesta perhekäsityksestä, jossa perhe oletetaan olevan heteroseksuaalinen kahden vanhemman yksikkö (Dore, 2008, 456). Myös Minuchin käsittelee eroa ikään kuin perheen toimintahäiriönä. Ydinperhemallin ihannoiminen saattaa ohjata tarkastelemaan eroa pelkästään negatiivisena tapahtumana. Vaikka ero on kielteisesti latautunut käsite, on erolle aina syynsä - yleensä jonkin myönteisemmän tavoittelu. Täten se voi olla jopa helpotus sekä vanhemmille että lapsille ja tuoda myönteisiä seurauksia elämään.

Oma huomioni kiinnittyi myös siihen, että Bowenin teoria vaikuttaisi näkevän vanhempi-lapsi-systeemin joko dyadisena tai triadisena järjestelmä, mikä ei yllä ottamaan huomioon esimerkiksi uusperhesysteemiä, jossa perhejärjestelmä on vielä laajempi. Tämä on tutkielman aiheen kannalta ristiriidassa esimerkiksi sen kanssa,

että yhteistyövanhemmuuden käsite sallisi vähintään kahden, myös siis useamman aikuisen kuuluvan yhteistyövanhemmuussuhteeseen. Lisäksi, vaikka perhesysteeminen teoria keskittyy vuorovaikutussuhteisiin, ei se täysin sivuuta yksilöä. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että siinä yksilönkin tarkastelu tapahtuu perhesysteemin raameissa. Tästä herää kysymys, miten yksilön erillisyyttä perhesysteemin ulkopuolella otetaan teoriassa huomioon? Joka tapauksessa teoria vaatisi kehittämistä nykypäivään ottaakseen paremmin huomioon yhä jakautuneempia ja monimuotoisempia perhejärjestelmiä.

Vaikka yhteistyövanhemmuutta on tutkittu paljon niin aviossa kuin eron jälkeenkin, on myös jatkotutkimukselle tarvetta. Yhteistyövanhemmuuden termi vaatii edelleen tarkempaa erottamista, ja sitä pitäisi juurruttaa aktiivisemmin myös suomalaiseen käsitteistöön. Koska monet yhteistyövanhemmuutta koskevat tutkimukset perustuvat vanhempien itsearviointeihin, olisi jatkotutkimuksissa tärkeää ottaa lisää lasten näkökulmia huomioon heidän vanhempien välisestä yhteistyöstä. Ehdotan jatkotutkimukseksi myös yhteistyövanhemmuuden tutkimisen uusperheen kontekstissa, sillä uuden perheen muodostumisen myötä roolijaot ja toimintatavat vanhemmuuteen liittyvissä asioissa vaativat jälleen uudelleen arviointia. Uuden perheen muodostuessa myös lapsi ajautuu erokokemuksessaan täysin uuteen vaiheeseen, mikä vaatii vanhemmilta erityistä herkkyyttä yhteistyövanhemmuudessaan.

LÄHTEET

- Adamsons, K. & Pasley, K. (2006). Coparenting following divorce and relationship dissolution. Teoksessa Fine, M. A., Harvey, J. H. & Adamsons, K. (toim.), *Handbook of divorce and relationship dissolution* (s. 241–261). Oxfordshire, England.
- Amato, P. R., Kane, J. B. & James, S. (2011). Reconsidering the “Good divorce”. *Family Relations*, 60(5), 511–524.
- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287.
- Bastaitis, K. & Mortelmans, D. (2016). Parenting as Mediator Between Post-divorce Family Structure and Children’s Well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2178–2188.
- Beckmeyer, J. J., Markham, M. S. & Troilo, J. (2021). Domains of Ongoing Communication Between Former Spouses: Associations With Parenting Stress and Children’s Post-Divorce Well-Being. *Journal of Family Issues*, 192513.
- Beckmeyer, J. J., Coleman, M. & Ganong, L. H. (2014). Postdivorce Coparenting Typologies and Children’s Adjustment. *Family Relations*, 63(4), 526–537.
- Bergström, M., Salari, R., Hjern, A., Hognäs, R., Bergqvist, K. & Fransson, E. (2021). Importance of living arrangements and coparenting quality for young children’s mental health after parental divorce: A cross-sectional parental survey. *BMJ Paediatrics Open*, 5(1), e000657.
- Castrén, A-M. (2009). *Onko perhettä eron jälkeen?: Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Cox, M. J. & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48(1), 243–267.
- Cox, M. J. & Paley, B. (2003). Understanding Families as Systems. *Current Directions in Psychological Science: A Journal of the American Psychological Society*, 12(5), 193–196.
- Demo, D. H. & Buehler, C. (2012). Theoretical Approaches to Studying Divorce. Teoksessa Fine, M. A. & Fincham, F. D. (toim.), *Handbook of Family Theories: A Content-Based Approach* (s. 263–279). Routledge.
- Dore, M. M. (2008). Family systems theory. Teoksessa Thyer, B. A. (toim.), *Comprehensive handbook of social work and social welfare: Volume 2, Human behavior in the social environment* (s. 431–462). John Wiley and Sons.
- Emery, R. E. (1994). *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation*. Guilford Press.
- Emery, R. E. (1999). *Marriage, Divorce, and Children’s Adjustment*. SAGE Publications, Inc.

- Feinberg, M. E. (2003). The Internal Structure and Ecological Context of Coparenting: A Framework for Research and Intervention. *Parenting, Science and Practice*, 3(2), 95–131.
- Jiménez-García, P., Contreras, L. & Cano-Lozano, M. C. (2019). Types and intensity on postdivorce conflicts, the exercise of coparenting and its consequences on children. *Revista iberoamericana de psicología y salud*, 10(1), 48–63.
- Grych, J., Oxtoby, C. & Lynn, M. (2012). The Effects of Interparental Conflict on Children. Teoksessa Fine, M. A. & Fincham, F. D. (toim.), *Handbook of family theories: A Content-Based Approach* (s. 228–245). Routledge.
- Hetherington, E. M. (2003). Social Support and the Adjustment of Children in Divorced and Remarried Families. *Childhood (Copenhagen, Denmark)*, 10(2), 217–236.
- Hock, R. M. & Mooradian, J. K. (2013). Defining Coparenting for Social Work Practice: A Critical Interpretive Synthesis. *Journal of Family Social Work*, 16(4), 314–331.
- Kauppinen, N. (2013). *Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa*. Lisensiaatintutkimus, SOSNET/Turun yliopisto.
- Kerr, M. E. & Bowen, M. (1988). *Family evaluation: An approach based on Bowen theory*. Norton.
- Kuronen, M. (2003). Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.), *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (s. 103–120). Gaudeamus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.
- Lamela, D., Figueiredo, B., Bastos, A. & Feinberg, M. (2015). Typologies of Post-divorce Coparenting and Parental Well-Being, Parenting Quality and Children's Psychological Adjustment. *Child Psychiatry & Human Development*, 47(5), 716–728.
- Lansford, J. E. (2009). Parental Divorce and Children's Adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2), 140–152.
- Linnavuori, H. (2007). *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylän yliopisto. Jakaja: Jyväskylän yliopiston kirjasto.
- Litmala, M. (2002). Lapsi erossa - empiirisiä kuvaajia. Teoksessa Litmala, M. (toim.), *Lapsen asema erossa* (s. 1–33). Talentum Media.
- Margolin, G., Gordis, E. B. & John, R. S. (2001). Coparenting: A Link Between Marital Conflict and Parenting in Two-Parent Families. *Journal of Family Psychology*, 15(1), 3–21.
- Marsanić, V. B. & Kusmić, E. (2013). Coparenting within the family system: Review of literature. *Collegium Antropologicum*, 37(4), 1379.
- McHale, J. P. (1997). Overt and Covert Coparenting Processes in the Family. *Family Process*, 36(2), 183–201.
- McHale, J. P., Kuersten-Hogan, R. & Rao, N. (2004). Growing Points for Coparenting Theory and Research. *Journal of Adult Development*, 11(3), 221–234.

- Minuchin, P. (1985). Families and Individual Development: Provocations from the Field of Family Therapy. *Child Development*, 56(2), 289–302.
- Minuchin, S. (1974). *Families & family therapy*. Harvard University Press.
- Nielsen, L. (2017). Re-examining the Research on Parental Conflict, Coparenting, and Custody Arrangements. *Psychology, Public Policy, and Law*, 23(2), 211–231.
- Poijula, S. (2016). *Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen* (3. uudistettu painos.). Kirjapaja.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto.
- Teubert, D. & Pinquart, M. (2010). The Association Between Coparenting and Child Adjustment: A Meta-Analysis. *Parenting, Science and Practice*, 10(4), 286–307.
- Tilastokeskus. (2021). Avioerojen määrä kasvoi hieman. Haettu 6.5.2022 osoitteesta https://www.stat.fi/til/ssaaty/2020/ssaaty_2020_2021-06-18_tie_001_fi.html.
- Umemura, T., Christopher, C., Mann, T., Jacobvitz, D. & Hazen, N. (2015). Coparenting Problems with Toddlers Predict Children's Symptoms of Psychological Problems at Age 7. *Child Psychiatry and Human Development*, 46(6), 981–996.
- Valjakka, E. (2002). Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa Litmala, M. (toim.), *Lapsen asema erossa* (s. 35–109). Talentum media.
- Van Egeren, L. A. & Hawkins, D. P. (2004). Coming to Terms with Coparenting: Implications of Definition and Measurement. *Journal of Adult Development*, 11(3), 165–178.
- Walker, J. (1993). Co-operative parenting post-divorce: Possibility or pipedream? *Journal of Family Therapy*, 15(3), 273–293.
- Whiteside, M. F. & Becker, B. J. (2000). Parental Factors and the Young Child's Postdivorce Adjustment: A Meta-Analysis With Implications for Parenting Arrangements. *Journal of Family Psychology*, 14(1), 5–26.